

Fontes et Libri
3.

**SZENT MÁRTON ÉS
BENEDEK NYOMÁBAN
TANULMÁNYOK KOSZTA
LÁSZLÓ EMLÉKÉRE**

Szerkesztette:

Fedeles Tamás – Hunyadi Zsolt

SZEGED–DEBRECEN
2019

Fontes et Libri

Sorozatszerkesztő:
Papp Sándor

Az FIKP „Magyarország a középkori Európában” és a Szegedi
Tudományegyetem Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti
Tanszékének kiadványa

A tanulmányokat lektorálták: Fedeles Tamás, Hunyadi Zsolt, Kiss Gergely,
Polgár Szabolcs, Ribi András, Sudár Balázs, Thoroczkay Gábor

Technikai szerkesztő: Ferwagner Péter Ákos
A borítót tervezte: Koszta Ildikó

**DEBRECENI
EGYETEM**

ISSN 2676-8666
ISBN 978-963-306-709-3

© 2019, FIKP „Magyarország a középkori Európában” kutatócsoport
© Szerzők

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás,
terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása
nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek
felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem
sokszorosítható és nem terjeszthető.

Printed in Hungary

Nyomta a Kapitális Kft., Debrecen
Felelős vezető: Kapusi József

Tartalomjegyzék

Előszó	7
PERSONALIA	9
<i>Papp Sándor</i> : Búcsú – az utolsó hónapok Koszta Lacival	11
<i>Fedeleš Tamás</i> : Az „öt egyház” vonzásában: Koszta László Pécs középkori (egyház)történetére vonatkozó kutatásai	16
<i>Galamb György</i> : Media Aetas	23
<i>Hunyadi Zsolt</i> : Koszta László hiteleshelyi kutatásai	29
<i>Petrovics István</i> : Bártfától Pécsig: Koszta László várostörténeti kutatásai	35
TANULMÁNYOK	39
<i>Bagi Zoltán Péter</i> : François de Bassompierre a magyarországi hadszíntéren 1603-ban	43
<i>Barabás Gábor</i> : Egyed pápai káplán. Delegált bíró legátusi szerepben?	57
<i>Bélfenyéri Tamás</i> : Várad egyházi társadalma Károly Róbert korában a pápai tizedszedők számadásai tükrében	77
<i>Berend Nóra</i> : Koppány és a szent jobb: Szent István-legendák nemzetközi keretben	98
<i>C. Tóth Norbert</i> : Préposti méltóság: pásztorbot a „zsebben”? (Kikből lettek egyháznagyok a Zsigmond-korban?)	113
<i>Cevins, Marie-Madeleine de</i> : Gazdaság és kereszténység a középkori Magyarországon. A koldulórendi konfraternitások tanulságai	129
<i>Eroštyák Zoltán</i> : A Habsburg gazdaságpolitika szerepe Orosháza születésében ..	138
<i>Fedeleš Tamás</i> : Magyar szentelendők a Római Kúriában a késő középkorban	152
<i>Ferkov Jakab</i> : Halászati perek a pécsi püspökség mohácsi birtokain	167
<i>Galamb György</i> : Obszerváns ferencesek és a boszniai eretnekek elleni értekezések a 15. században	175
<i>Gálffy László</i> : Szent Márton és a korai Anjou	197
<i>Halmágyi Miklós</i> : Sírás és nevetés a korai magyar vonatkozású elbeszélő forrásokban	210
<i>Hunyadi Zsolt</i> : Johannita pecséthasználat a 13–14. században és európai kontextusa	225
<i>Karbić, Damir</i> : Common cult and religious elements in the history of a noble kindred. The case study of the Šubići of Bribir	243
<i>Kiss Gergely</i> : Bánca nb. István prenestei püspök-bíboros mint <i>protector ordinis</i> 266	

<i>Kordé Zoltán</i> : A székely ispáni méltóság Lack és utódai korában	279
<i>Kovács Mihai</i> : „Ut Dei ecclesia in suo statu tuta permaneat et in suis bonis sit tranquilla.” Monoszló nb. Péter erdélyi püspök birtokszervezői és egyházkormányzati tevékenysége.....	294
<i>Kőfalvi Tamás</i> : A pécsváradi hiteleshely privilégiális oklevelei	310
<i>Miljan, Sanja – Miljan Suzana</i> : Notes on the education of the Franciscans of Zadar in the fourteenth century	327
<i>Papp Sándor</i> : A Képes Krónika, Thuróczy János krónikája és a Tárih-i Űngürüs kapcsolata. Volt-e „török fogságban” a Képes Krónika?	342
<i>Petrovics István</i> : A középkori Temesvár egyházi viszonyai	358
<i>Pintér-Nagy Katalin</i> : Megjegyzések a 4–6. századi délorosz steppe nomád népeinek ostromtechnikájához.....	373
<i>Pósán László</i> : Szerzetesrendek a középkori Poroszországban	386
<i>Révész Éva</i> : Az ezredforduló keleti keresztény püspöksége	408
<i>Sebők Ferenc</i> : Adalékok I. (Nagy) Lajos király 1349. évi itineráriumához.....	417
<i>Sroka, Stanisław</i> : Magyar professzorok a krakkói Jagelló Egyetem „Artes Liberales” karán 1487–1526 között	431
<i>Szabó Pál</i> : „maradjon meg a görögök hitén”. A Hunyadi fiúk házassági terve, avagy az egyházi unió a gyakorlatban?	442
<i>Szende László</i> : Piast Erzsébet és az óbudai klarisszák	456
<i>Szőcs Tibor</i> : Kirendelt alországbírók. Adatok I. Károly kúriai bírászkodásához	480
<i>Teiszler Éva</i> : Luxemburgi Margit magyar királynéva koronázásának körülményei.....	499
<i>Thoroczkay Gábor</i> : A magyar Aachen első évszázada: a székesfehérvári prépostság története az Árpád-korban	522
<i>Tóth Sándor László</i> : Püspökök és püspökségek 1046-ban. A Vata-féle pogánylázadás tanúsága.....	540
<i>Vajda Tamás</i> : Középkori bencés szerzeteseink és a vízimalmok – a garamszentbenedeki apátság példája	559
<i>Vida Beáta</i> : A szepességi karthauziak a 15. és a 16. században.....	582
<i>Z. Karvalics László</i> : <i>Contrarotulare</i> – egy fordulatot szótörténet üzenete a jelentések titokzatos természetéről.....	598

Sebők Ferenc

ADALÉKOK I. (NAGY) LAJOS KIRÁLY 1349. ÉVI ITINERÁRIUMÁHOZ

Nagy Lajos király kora a magyar történetírás által kedvelt időszakok közé tartozik, aminek köszönhetően számos tanulmány, monográfia és szintézis dolgozta fel a dicsőséges uralkodó, a jeles hadvezér és jelentős politikus korát a legkülönbözőbb szempontok szerint.¹ A szakirodalom bőségesnek mondható mennyisége sem ment fel bennünket az alól, hogy az előkerülő esetleges újabb források segítségével ne kíséreljük meg pontosítani a kutatók által elfogadott és hivatkozott adatokat. Új kútfők ugyanis továbbra is kerülnek elő az Anjou-korral kapcsolatosan folyó forrásfeltáró munkának² köszönhetően, amelynek jelentőségét a jelen tanulmány szerzője – lévén az oklevéltár munkálatainak résztvevője – nem hivatott minősíteni, de azt mindenképpen hangsúlyoznia kell, hogy az újabb információk figyelembe vétele nélkül nem lehetséges Anjou-kori történelmünk új szempontok szerinti, árnyalt és adatokban gazdag feldolgozása.

Az oklevéltár 1349. évre vonatkozó dokumentumainak tanulmányozása során számos új forrásra bukkantam, amelyek segítségével tovább pontosíthatók a Nagy Lajos ez évi tartózkodási helyeire vonatkozó ismeretek. A magyar Anjouk itineráriumának feldolgozására eddig két munka tett kísérletet³ az addig ismert adatok alapján. Az Anjou-kori oklevéltár forrásfeltáró munkálatainak során napvilágra került új kútfők felhasználásával jömagam már igyekeztem pontosítani I. Károly király 1341. évi itineráriu-

¹ A teljesség igénye nélkül az alábbiak említendők meg feltétlenül: *Pór Antal – Schönherr Gyula: Az Anjou-ház és örökösei (1301–1439)*. Budapest 1895.; *Miskolczi István: Magyarország az Anjouk korában*. Budapest 1923.; *Hóman Bálint – Szekfű Gyula: Magyar történet II.* Budapest 1936.; *Bertényi Iván: Magyarország az Anjouk korában*. Budapest 1987.; *Engel Pál – Kristó Gyula – Kubinyi András: Magyarország története 1301–1526*. Budapest 1998.; *Bertényi Iván: A tizennegyedik század története*. Budapest 2000.; *Csukovits Enikő: Az Anjouk birodalma*. Budapest 2009.

² Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia 1301–1387. Fundavit Julius Kristó. Praeside Tiburtio Almási. Adiuvantibus Ladislao Blazovich, Geisa Érszegi, Francisco Makk, Francisco Piti. Szerk.: Kristó Gyula, Blazovich László, Géczy Lajos, Almási Tibor, Kőfalvi Tamás, Tóth Ildikó, Makk Ferenc, Piti Ferenc, Sebők Ferenc. Budapest–Szeged 1990–. A továbbiakban: Anjou-oklt.

³ *Ráth Károly: Magyar királyok hadjáratai, utazásai és tartózkodási helyei*. Győr 1861.; *Sebestyén Béla: A magyar királyok tartózkodási helyei*. Budapest 1938.

mát.⁴ A jelen dolgozattal szeretném a szakmai közönség rendelkezésére bocsátani az oklevéltár XXXIII. kötetével kapcsolatos kutatásaim során előkerült új értesüléseket a címben jelzett kérdéssel összefüggésben.

Az év kezdetén Lajos király Budán tartózkodott, amint azt a régebbi szakirodalom is megállapította.⁵ Az említett szerzők által hivatkozott adatokat több forrással is ki lehet egészíteni. A király az alábbi időpontban adott ki oklevelet az említetten kívül: január 3.⁶ A február 5–6-i visegrádi tartózkodásra a korábbi irodalom is hivatkozott.⁷ A szepesi káptalan egy 1358. április 24-én kelt kiadványában átirított oklevél szerint a király 1349. február 12-én Budán adott parancsot az említett káptalannak határjárás és iktatás elvégzésére.⁸ Február 17-én is innen keltezte Péc nembéli Aladár fia Vörös (Rufus) Tamás mester újvári és csejtei várnagy részére tett adományát.⁹ Február 18-án a király színe előtt adta el Tese fia András Fejér megyei Szár birtokát Töttös és Vesszős mestereknek.¹⁰ Hasonlóképpen Budán adta ki a király azt a február 20-án kelt oklevelét, amely szerint az előbb említett Töttös ajtónállómester és Gergely mester besenyő cseréltek el bizonyos Baranya és Tolna megyei birtokokat.¹¹ Szintén ekkor kelt a királynak a nyitrai káptalanhoz intézett parancslevele,¹² amely a nyitrai káptalan átiratában maradt fenn. Február 23-án újfent Budán adta ki a király azt az oklevelet, amellyel János választott veszprémi püspök részére tett korábbi adományát hatálytalanította, majd Töttös és Vesszős mesterek részére biztosította az ott felsorolt birtokok tulajdonjogát.¹³ Ugyanezen a napon kelt nyílt oklevelében 5 és fél *fundus curiét* adományozott el Sopron megyében.¹⁴

A király március 1-jén kiadott okleveleinek¹⁵ tanúsága szerint továbbra is Budán tartózkodott. Március 4-én is itt találjuk.¹⁶ Március 8-án

⁴ *Sebők Ferenc*: The Itinerary of King Charles I in 1341. *Chronica. Annual of the Institute of History. University of Szeged* 3. (2003) 58–63.

⁵ *Ráth K.*: Tartózkodási helyek i. m. 63.; *Sebestyén B.*: Tartózkodási helyek i. m. 40.

⁶ DF 228 456. Anjou-oklt. XXXIII. 2. szám.

⁷ *Ráth K.*: Tartózkodási helyek i. m. 63.; *Sebestyén B.*: Tartózkodási helyek i. m. 40.

⁸ DL 64 051. Anjou-oklt. XXXIII. 95. szám.

⁹ DF 271 961. Uo. 113. szám.

¹⁰ DL 87 233. Uo. 114. szám.

¹¹ DL 76 914. Uo. 116. szám.

¹² DF 271 963. Uo. 117. szám.

¹³ DL 76 915. Uo. 122. szám.

¹⁴ DL 4028. Uo. 123. szám.

¹⁵ DL 16 103 és DL 5359. Uo. 128. és 129. számok.

¹⁶ DL 85 281. Uo. 144. szám.

két,¹⁷ 9-én további egy oklevelet adott ki, utóbbira Ráth Károly is hivatkozott.¹⁸ Egy, a győri káptalan által átírt oklevél tanúsága szerint a király március 17-én is Budán tartózkodott.¹⁹ Március 27-én újabb oklevelet adott ki Budán.²⁰ Március 31-én [Nagy-]Ida városhoz intézett parancslevelet ugyanonnan.²¹

Hasonlóképpen Budán találjuk az uralkodót április 2-án,²² illetve április 7-én kiadott parancslevelének tanúsága szerint is.²³ Április 15-én ugyanitt adott ki parancslevelet a várad-előhegyi konvent számára.²⁴ Április második felében közelebbről pontosan nem meghatározható időpontban került sor a király 1349. évi első utazására. Április 26-án már Pozsonyban adott ki oklevelet Tót (*dictus*) Lőrinc fia Miklós *comes* részére, amelyben egy Nyitra megyei birtokot adományozott neki a király összes hadjárataiban tanúsított hűségéért.²⁵ Az adatot Ráth Károly és Sebestyén Béla is ismerte.²⁶ Utóbbi egyébként forráshivatkozás nélkül azt közli, hogy Lajos király április 19-ig tartózkodott Budán, ami lehetséges, de forrás hiányában sem megerősíteni, sem megcáfolni nem tudjuk. Május 4-én a király újra Budán adott ki oklevelet,²⁷ de ez nem jelenti azt, hogy személy szerint is ott tartózkodott volna, ugyanis a Töttös mester egyik birtoka számára vásártartást engedélyező nyílt oklevél a kancellária rutinszerűen kiállított dokumentuma lehet, amelyhez nem volt szükség a király jelenlétére. Hasonló a helyzet a király május 17-én kiadott parancslevelét²⁸ illetően, ugyanis a király ekkor valószínűleg továbbra is Pozsonyban tartózkodott. Nem szerepel a keltezés helye a király május 18-án kelt, a már említett Tót Lőrinc fia Miklós részére kiadott, Temetvény vár és tartozékainak adományozásáról szóló privilégiumán, de nem zárható ki, hogy az oklevél szintén Pozsonyban kelt.²⁹ Garai Miklós nádor 1378. évi kiadványában viszont szerepel tartalmi átiratban Lajos királynak egy május 22-i oklevele, amelyről az átíró oklevél egyértelműen azt állítja, hogy az Pozsonyban kelt,³⁰ tehát a király nagy

¹⁷ DL 4030 és DL 50 265. Uo. 152. és 153. számok.

¹⁸ DF 236 765. Uo. 155. szám.; *Ráth K.*: Tartózkodási helyek i. m. 63.

¹⁹ DF 257 280. Anjou-oklt. XXXIII. 177. szám.

²⁰ DL 96 304. Uo. 235. szám.

²¹ DF 269 536. Uo. 241. szám.

²² DL 96 300. Uo. 247. szám.

²³ DF 235 840. Uo. 255. szám.

²⁴ DL 30 649. Uo. 257. szám.

²⁵ DL 4037. Uo. 274. szám.

²⁶ *Ráth K.*: Tartózkodási helyek i. m. 63.; *Sebestyén B.*: Tartózkodási helyek i. m. 40.

²⁷ DL 76 923. Uo. 304. szám.

²⁸ DL 3227. Uo. 341. szám.

²⁹ DL 71 417. Uo. 346. szám.

³⁰ DL 57 158. Uo. 363. szám.

valószínűséggel már április vége óta folyamatosan Pozsonyban tartózkodott. Tovább erősíti ezt a feltételezést a király május 23-án ugyanitt kiadott oklevele.³¹ A király május 25-én egészen biztosan Pozsonyban tartózkodott, itt adott ki nyílt oklevelet Péc nembeli Aladár fia Vörös Tamás részére.³² Ez utóbbi adatot Sebestyén Béla³³ is közölte. A király május 26-án Budán kelt parancslevele³⁴ a szepesi káptalanhoz a kancellária rutinszerű működése eredményeképpen keletkezett kiadvány, amely nem igényelte, hogy a király a kiadásánál jelen legyen. Ugyanez vonatkozik a király május 28-i kiadványára, és ugyanő május 29-én kiadott, Szatmár megye részére szóló parancslevelére.³⁵

A király nevében június 1-jén kiadott, a leleszi konventnek szánt parancslevél szintén a kancellária kiadványa, ugyanúgy, mint az uralkodó Jakab fia Domokos kérésére kiadott oklevele,³⁶ a király ekkor még mindig Pozsonyban tartózkodott. Utóbbi megállapítást támogatja az uralkodó június 2-án Pozsonyban kiadott nyílt oklevele, amely révén a Pozsony megyei Mizsér és Pruk birtokokat Jakab *comes* pozsonyi bírónak adományozta.³⁷ Ugyanitt és ugyanekkor kelt a király Poháros Péter mester udvari lovag részére tett adománylevele.³⁸ Már a korábbi szakirodalom is ismerte³⁹ a király június 5-én, szintén Pozsonyban kiadott oklevelét. Új, az előbbi támogató adat viszont a király ugyanezen a napon kiadott diplomája, amelyben Domokos fia Miklós mester udvari lovag és vitányi várnagy számára vásártartási jogot adományoz a Szolnok megyei Vezseny faluban.⁴⁰ Szintén új adatot szolgáltat a király június 9-én Pozsonyban kiadott oklevele, amely két példányban maradt fenn,⁴¹ és amelyben a király Jakab volt pozsonyi bíró, fia, Jenslinus és testvérei részére három Pozsony megyei birtokuk után adómentességet adományozott. A király további pozsonyi tartózkodására utal június 11-én a váradi káptalanhoz intézett parancslevelének kiadása,⁴² valamint június 13-án Jakab *comes* volt pozsonyi bíró számára adott kiváltságlevele, amellyel Mizsér birtokot illetően mentességet biztosít szá-

³¹ DL 25 110. Uo. 368. szám.

³² DF 271 962. Uo. 372. szám.

³³ *Sebestyén B.*: Tartózkodási helyek i. m. 40.

³⁴ DL 39 665. Uo. 379. szám.

³⁵ DF 264 063 és DL 41 113. Uo. 384. és 387. számok.

³⁶ DL 4050 és DL 34 011. Uo. 392. és 393. számok.

³⁷ DL 4051. Uo. 397. szám.

³⁸ DF 269 959. Uo. 398. szám.

³⁹ DF 258 545. Uo. 408. szám.; *Ráth K.*: Tartózkodási helyek i. m.; 63. *Sebestyén B.*: Tartózkodási helyek i. m. 40.

⁴⁰ DF 244 325. Uo. 409. szám.

⁴¹ DF 238 725 és 238 726. Uo. 422. szám.

⁴² DL 96 308. Uo. 425. szám.

mára, és szintén a király által kiadott a pozsonyi káptalannak szóló parancslevél.⁴³

A király június 25-én már ismét Budán volt, ekkor jött létre ugyanis megegyezés a király színe előtt egy Sáros megyei birtok ügyében.⁴⁴ Június 29-én ugyanitt adott ki nyílt oklevelet.⁴⁵ Július 1-jén is Budán bocsátott ki parancslevelet a nádor számára, illetve megerősítette I. Károly egyik privilégiumát.⁴⁶ Július 4-én szintén Budán adott ki adománylevelet.⁴⁷ Július 5-én ugyanitt íratott át oklevelet, illetve adott ki parancsleveleket a szepesi káptalan és Sáros megye számára.⁴⁸

A király július 11-én a Tolna megyei Pakson vadászott, és innen kelt a Velencei Köztársasághoz írott levele⁴⁹ majd 17-én a Valkó megyei Halyágon adott ki oklevelet.⁵⁰ Július 25-én már Temesvárott tartózkodott, itt bocsátott ki adománylevelet az anyakirályné részére.⁵¹ Július 27-én ugyanitt adott ki nyílt oklevelet.⁵² A király július 28-án kiadott, csak tartalmi átiratban fennmaradt diplomája⁵³ ugyan nem tartalmazza a kiadás helyét, de mivel az uralkodó augusztus 5-én is Temesvárról adott ki okleveleket,⁵⁴ valószínűleg ez is itt kelt. Itt tartózkodott még augusztus 10-én is.⁵⁵ Augusztus 26-án azonban már Alvincon adott ki oklevelet.⁵⁶ Augusztus 29-én pedig már Gyulaféhevárott tartózkodott.⁵⁷ A király szeptember 2-án kiadott privilégiuma⁵⁸ nem tartalmaz kiadási helyet, feltehetőleg a kancellária a király távollétében állította ki. Szeptember 4-én viszont újra Gyula-

⁴³ DL 4053, DL 105 408. Uo. 431. és 432. számok.

⁴⁴ DL 104 923, DL 106 890 és DL 103 942. Uo. 471. szám.

⁴⁵ DF 272 375. Uo. 477. szám.

⁴⁶ DF 266 395, DL 35 166. Uo. 487. és 488. számok.

⁴⁷ DL 51 520. Uo. 498. szám.

⁴⁸ DL 30 001, DL 68 894, DL 68 895. Uo. 503–505. számok.

⁴⁹ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Studio et opera Georgii Fejér. Budae 1829–1844. IX. 6. 42. (45. szám); *Wenzel Gusztáv*: Magyar diplomáciai emlékek az Anjou-korból. Budapest 1874–1876. II. 360–361. (290. szám); Anjou-oklt. XXXIII. 532. szám.

⁵⁰ DL 30 605. Anjou-oklt. XXXIII. 543. szám.

⁵¹ DL 4064. Uo. 564. szám.

⁵² DL 94 369. Uo. 568. szám.

⁵³ DL 61 194. Uo. 573. szám.

⁵⁴ DF 228 210, DF 228 417, DF 273 023. Uo. 591–593. számok.

⁵⁵ DL 4067. Uo. 598. szám.

⁵⁶ DL 65 755. Uo. 643. szám.

⁵⁷ DF 257 478. Uo. 652. szám.

⁵⁸ DL 4074. Uo. 659. szám.

fehérvárról adott ki oklevelet.⁵⁹ Szeptember 9-én Felvincen találjuk az uralkodót itt kiadott diplomája alapján.⁶⁰ Szeptember 15-én az erdélyi Besztercén adott ki rendelkezést,⁶¹ bár az oklevél több körülmény folytán kétes hitelűnek minősíthető,⁶² noha az itineráriumba beilleszthető lenne, különösen annak fényében, hogy a király szeptember 24-én Székelyvásárhelyen (a mai Marosvásárhelyen) íratott át oklevelet.⁶³ Szeptember 27-én Berethalmon szintén átíratott egy oklevelet, ami sajnos csak másolatban maradt fenn, és hitelessége nem egyértelmű.⁶⁴

A király október 5-én már Szászsebesen volt, itt két oklevelet adott ki.⁶⁵ Október 11-én már újra Gyulafehérváron tartózkodott itt kiadott diplomájának tanúsága szerint.⁶⁶ Itt időzött még október 16-án is, e napon két oklevelet is kiadott.⁶⁷ A király további itt tartózkodására utalnak október 20-án (a), 21-én (b), 22-én (c) és 26-án (d) kiadott oklevelei.⁶⁸ Itt köszöntött rá az uralkodóra a november hónap is, 1-jén újabb diplomát adott ki itt, majd 2-án ezt még kettő követte.⁶⁹

November 3-án már Budáról kelt egy királyi oklevél, de ez ne téveszsen meg bennünket, a király továbbra is Erdélyben tartózkodott, csak a kancellária bocsátott ki oklevelet a király nevében.⁷⁰ Az uralkodó ugyanis még november 5-én is Gyulafehérvárról adott ki diplomákat.⁷¹ November 8-i Déván kiadott oklevelének⁷² tanúsága szerint már haza indult Gyulafehérvárról. November 11-én Lippáról bocsátott ki oklevelet.⁷³ November 12-

⁵⁹ Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonczy Bánffy család történetéhez. Szerk.: Varjú Elemér – Iványi Béla. Budapest 1908–1928. I. 161. (136. szám); Anjou-oklt. XXXIII. 668. szám.

⁶⁰ DF 257 702. Anjou-oklt. XXXIII. 676. szám.

⁶¹ DF 247 886. Uo. 691. szám.

⁶² Erdélyi Okmánytár. Közzéteszi: Jakó Zsigmond, Hegyi Géza és W. Kovács András közreműködésével. Budapest 2008. III. 205. (525. szám). (A továbbiakban: Erdélyi Okmánytár.)

⁶³ DL 62 702. Uo. 715. szám.

⁶⁴ DL 28 057. Erdélyi Okmánytár III. 206. (529. szám); Anjou-oklt. XXXIII. 726. szám.

⁶⁵ DF 281 034 és DF 261 954. Anjou-oklt. XXXIII. 743. és 744. számok.

⁶⁶ DL 41 200. Uo. 762. szám.

⁶⁷ DF 274 724 és DF 207 227. Uo. 785. és 786. számok.

⁶⁸ a) DL 4085, b) DF 262 706, c) DL 69 248, d) DL 62723. Uo. 794., 796., 800. és 809. számok.

⁶⁹ DL 38 829, illetve DF 260 623 és DL 38 829. Uo. 817., 819. és 820. számok.

⁷⁰ Bánffy család i. m. I. 163–164. (139. szám); Anjou-oklt. XXXIII. 825. szám.

⁷¹ DF 260 624 és DL 62 723. Anjou-oklt. XXXIII. 836. és 837. számok.

⁷² DL 26 373. Uo. 843. szám.

⁷³ DL 90 751. Uo. 850. szám.

én Budán kelt kiadványai⁷⁴ persze még nem a király gyors megérkezését jelzik a székhelyére, hanem a kancelláriának a király nevében kiadott parancslevelei. Feltehetőleg ez érvényes a király nevében kelt november 16-i oklevélre⁷⁵ is. November 19-én Budán kiadott adománylevele kapcsán viszont elképzelhető, hogy az ekkor a fővárosban már jelen lévő király személyes utasítására keletkezett.⁷⁶ A király ettől fogva az év végéig bizonyosan a fővárosban tartózkodott. November 22-i keltezésű oklevele (a) ugyan nem tartalmazza a kiadás helyét, november 26-án kiadott diplomája (b) már igen, akárcsak az ezt követően kiadott november 28-i (c), a november 29-i (d), a november 30-i (e), a december 4-i (f), a december 9-i (g) kiadványok.⁷⁷ A december 10-én kiadott privilégium nem tartalmazza a kiadás helyét, de bizonyosan ez is Budán keletkezett, annál is inkább, mert a királynak van ugyanerről a napról egy másik oklevele is.⁷⁸ A király egyéb, Budán kiadott diplomái az év hátralévő részéből a következők: december 16. (a), december 18. (b), december 20. (c) és december 29. (d)⁷⁹

A fenti adatsorok figyelembe vételével a következőképpen rajzolhatjuk meg a király 1349. évi tartózkodási helyeinek hozzávetőleges pontosságú listáját: az uralkodó január 3. és 23. között bizonyosan Budán tartózkodott. Nem állapítható meg pontosan, hogy mikor utazott Visegrádra, és mennyi ideig tartózkodott ott, de február 5-én és 6-án innen adott ki okleveleket, majd február 12. és április 15. között nagy valószínűséggel újra Budán tartózkodott. Első hosszabb ez évi utazására április második felében került sor, 26-án ugyanis már Pozsonyból keltezett oklevelet, és június 13-ig bizonyíthatóan itt tartózkodott. Az sem állapítható meg pontosan, mikor utazott vissza Budára, mivel elsőként itt kiadott oklevele június 25-i keltezésű, de elképzelhető, hogy már hamarabb visszatért a fővárosba, lévén, hogy Nagymartoni Pál országbíró leváltására június 18. és július 5. között került sor,⁸⁰ ezért lehetséges, hogy ezt előkészítendő a király már június 25. előtt Budára érkezett. Július 5-ig bizonyosan itt tartózkodott, majd a középkori királyok legkedvesebb időtöltésének hódolva Pakosra utazott va-

⁷⁴ DL 57 327 és DL 57 328. Uo. 854. és 855. számok.

⁷⁵ DL 85 286. Uo. 859. szám.

⁷⁶ DL 4088. Uo. 869. szám.

⁷⁷ a) DL 41 125. b) DL 4091. c) DL 57 329, DL 4094, DL 103 164, DF 228 459. d) DL 51 545, e) DL 73 275. f) DL 87 239 és DF 261 276, g) DF 261 282. Uo. 872., 878., 881–886., 890., 899., 900. és 910. számok.

⁷⁸ DL 4099 és DL 87 240. Uo. 912. és 913. számok.

⁷⁹ a) DL 58 528. b) DL 69 244. c) DL 87 241. d) DL 63 066. Uo. 927., 933., 936. és 952. számok.

⁸⁰ *Sebők Ferenc*: Okleveles adatok az 1349. évi országbíróváltás történetéhez. In: Ünnepi kötet Dr. Blazovich László egyetemi tanár 70. születésnapjára. Balogh Elemér és Homoki-Nagy Mária gondozásában. Szeged 2013. 591–600.

dászni. Az említett települést azért azonosítottam a Tolna megyei Pakssal, mert az itineráriumba jól beilleszthető, innen ugyanis továbbment Valkó megyébe és július 17-én az itt lévő Halyágon⁸¹ adott ki oklevelet. Majd a király Temesvárra utazott, ahol első ízben július 25-én adott ki oklevelet, és itt tartózkodott egészen augusztus 10-ig. Ezt követően Erdélybe ment, augusztus 26-án Alvincon, augusztus 29-én pedig már Gyulafehérváron adott ki okleveleket, az utóbbi helyen először szeptember 4-ig tartózkodott. Ekkor elutazott, szeptember 9-én Felvincen, 15-én már Besztercén, 24-én Marosvásárhelyen, 27-én Berethalmon volt, október 5-én pedig Szászsebesen bocsátott ki okleveleket, bár a besztercei és berethalmi tartózkodás nem mutatható ki egyértelműen.⁸² Ezt követően október 11-én már ismét Gyulafehérváron találjuk, ahonnan egészen november 5-ig nem utazott tovább. A hosszabb erdélyi tartózkodás valószínű okai között megemlíthető a király és András erdélyi püspök között hosszabb ideje tartó ellentét, a szászok megrendszabályozására irányuló királyi törekvés, illetve a talán István erdélyi vajda hosszabb itáliai tartózkodása miatt meglazult erdélyi hatalmi viszonyok, amelyek helyreállításához szükség lehetett a király személyes fellépésére.

A király november elején visszaindult Budára, november 8-án Déván, 11-én Lippán adott ki okleveleket, majd ezután rövidesen Budára érkezhetett. November 19-én kiadott oklevele valószínűleg már a király budai tartózkodása alatt kelt. Az év hátralévő részében az uralkodó már nem is hagyta el a fővárost.

*

Függelék: a király 1349. évi tartózkodásával kapcsolatos kiadatlan oklevelek regesztái:⁸³

1. 1349. március 1.

[I.] Lajos király (H) Mihály-i Miklós fia János kérésére 1349. március 1-jei (in domin. *Invocavit*, sub a. 1349.) nyílt oklevelében átírja és megerősíti a boszniai egyház kápt.-jának az alábbi ügyben a királyhoz intézett 1347. évi (in a. d. 1347.) válaszlevelét. E szerint az említett János előadta a királynak, hogy Benchench-i Barabás fia Demeter egyrészt a rokonság okán, másrészt bizonyos pénzösszeg fejében vállalta, hogy egyes birtokait neki iktatja, amihez szükséges a boszniai egyház kápt.-ja tanúságtevőjének je-

⁸¹ *Csánki Dezső*: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. Budapest 1894. II. 314.

⁸² L. a 62. és 64. jegyzeteket.

⁸³ Azokat az okleveleket tekintettem kiadatatlannak, amelyekről még az Országos Levéltár interneten elérhető adatházisa sem közöl regesztát. Az itt szereplő rövidítések feloldására l. az Anjou-kori oklevéltár rövidítésjegyzékét.

lenléte. Ezért a király megparancsolta az említett kápt.-nak, hogy Onch-i Abraam fia András királyi ember társaságában küldje ki tanúságtételre hites emberét, akik szálljanak ki az említett Demeter birtokaira azok iktatása céljából – mások jogainak sérelme nélkül –, majd pedig a kápt. minderről tegyen írásos jelentést. A kápt. a királyi parancsnak megfelelően Abraam fia András királyi ember társaságában István éneklőkanonokot küldte ki tanúságtételre, akik visszatérve egybehangzóan előadták, hogy Barabás fia Demetertől és a nemes szomszédoktól megtudták az igazságot. E szerint Benchench birtok 3 része egykor Mihaly-i Miklós fia Jánosnak, gener-ének volt elzálogosítva 50 M.-ért az említett kápt. nyílt oklevele értelmében. Az oklevelet János be is mutatta a kápt.-nak, e szerint Demeter azokat 1331-ben (sub a. d. 1331.) 10 évre (usque decimam revolutionem eiusdem annuaem) elzálogosította kétszeres megváltási összeg terhe alatt. A határidő lejártakor Demeter a birtokrészeket nem tudta visszaváltani. Majd pedig Demeter [1346.] júl. 14-én (a. tunc prox. preterito, in vig. Divisionis ap.) sürgető ínsége miatt a kápt. nyílt oklevele szerint 20 M. dénárt kapott, és mivel a fenti összegeket gener-ének nem tudta visszafizetni, az említett 3 Benchench-i birtokrészt az azokhoz Ke és É felől tartozó összes haszonvételeikkel és tartozékaikkal Jánosnak adta örök birtoklásra. Mindezeket Demeter a kápt. színe e. is megerősítette. A király a fentieket az anyakirályné és a bárók egyetértésével megerősítette.

Tá.: Bebek István országbíró, 1365. okt. 31. DL 5359.

K.: –

2. 1349. május 22. Pozsony

[I.] Lajos király 1349. május 22-i Pozsonyban (in Posonio, 2. die fe. Asc. d., a. eiusdem 1349.) kiadott nyílt oklevele szerint a király Fodor (dict.) János, fiú utód nélkül elhunyt ember leányait, Katych-ot és Katalint – akik közül Katych Vrs-i Domokos fia Benedek, Katalin pedig Barnouch-i Tamás fia István felesége – apjuk hűségese szolgálataiért, valamint Miklós nádor fia Domokos mr. kérésére abban a kegyben részesíti, hogy apjuk összes birtokrészeit – kiváltképpen a Lelech-ben lévőket – fiúörökösök módjára birtokolhassák.

Tá.: Garai Miklós nádor, 1378. márc. 25. DL 57 158.

K.: –

3. 1349. május 28. Buda

[I.] Lajos király (H) értesíti a szepesi egyház kápt.-ját: Buyak-i Márton fia János elmondása szerint Bayor-i Péter fia Beke fiai: László és János április 14-én (f. III. prox. p. fe. Passce nunc preterita) famulus-aikkal: Jordan-nal, Kelemennel és Mórral, valamint összes jobbágyaikkal hatalmaskodva megtámadták az ő Buyak-i házát, azt felégették, Buyak-i jobbágyság pedig napi rendszerességgel zaklatták, ami miatt Buyak birtoka teljességgel elnéptelenedett. A király megparancsolja, hogy a kápt. Ternyepataka-i Ada fia László v. Kumlous-i László fia György v. Demecefolwa-i Hercegh fia László királyi ember társaságában küldje ki tanúságtételre hites emberét, akinek jelenlétében a királyi ember derítse ki az igazságot, majd a kápt. oklevelében tegyen minderről írásos jelentést. D. f. V. prox. an. fe. Penth., a. d. 1349.

E.: DF 264 063. Kissé vízfoltos. A Fk.-en zárópecsét bevágása, hártymaszagja látszik.

K.: –

4. 1349. június 5. Pozsony

[I.] Lajos király (H) megfontolván Domokos fia Miklós mr., udvari lovag (aule nostre miles), Wytan-i várnagy hűséges szolgálatait, amelyekkel kezdetben [I.] Károly királynak (H), majd neki szolgált, engedélyezi, hogy Zonuk m.-ben a Tycia folyó mellett fekvő Wesen falujában csütörtöki napokon (f. V.) hetivásárt tartson más szomszédos vásárok sérelme nélkül. A vásárra tartó és onnan távozó kereskedőknek különleges királyi védelmet nyújt. Megparancsolja az összes c.-eknek, várnagyoknak, nemeseknek, valamint a szabad városok és falvak bíráinak, hogy a vásárra tartó polgárokat és jobbágyokat sem személyüket, sem javaikat tekintve ne merészeljék zaklatni. Mindezeket piacokon és más nyilvános helyeken ki kell hirdetni. D. Posonii, f. VI. prox. p. fe. Penth., a. d. 1349.

E.: DF 244 325. Vízfoltos. Hátoldalán és az oklevél jobb felső sarkában más egykorú kéz írásával *relatio Nicolai filii Jacobi coram Nicolao filio Domini* feljegyzés, 18. sz.-i kéz írásával tárgymegjelölés. A Fk.-en a megpecsételés módja nem látható.

K.: –

5. 1349. június 9. Pozsony

[I.] Lajos király (H) megfontolván Jakab volt pozsonyi bíró fia Jenslinus c. és testvérei, pozsonyi polgárok hűséges szolgálatait, amelyekkel [I.] Károly királyt (H), majd őt szolgálták, Erzsébet anyakirályné és István herceg egyetértésével, a főpapok és bárók tanácsára 3 Pozsony m.-i birtokukat, Hech-t a Challokuz-ban, valamint Weydrug (Weydruh)-ot és Pluam-nau-t mentesíti minden bírói joghatóságtól, collecta-tól, census-tól és a pozsonyi c. részéről történő bármiféle behajtástól, valamint a kamarahaszna megfizetésétől, mindenféle bírói jogkört magának tartva fenn. Ennek az örök emlékezetben történő megszilárdítására autentikus pecsétjével ellátott nyílt oklevelet ad ki. D. Posonii, 3. die fe. S. Trinitatis, a. d. 1349. A.

E.: 1. DF 238 725. Kissé vízfoltos. Hátoldalán más középkori kéz írással tárgymegjelölés, egykorú kéz írással *relatio Ladislai filii Paska* feljegyzés, rányomott kerek pecsét töredékei, hártvaszalagja.

2. DF 238 726. Vízfoltos. Hátoldalán más középkori és 18. sz.-i kéz írással tárgymegjelölés, *relatio Ladislai filii Pasca* feljegyzés, pecsét hártvaszalagja. (Az eltérő névalakot zárójelben adjuk.)

K.: –

6. 1349. június 29. Buda

[I.] Lajos király (H) színe e. megjelenve Miklós fia Vak (Cecus) Mihály a maga és fiai nevében bemutatta a szepesi egyház kápt.-jának oklevelét Jazurmegy és Ponthfeulde birtokok iktatásáról, határaik felállításáról és megújításáról kérve annak a király nyílt oklevelében történő átírását, amit ő jelen oklevéllel teljesít. D. Bude, in fe. ap. Petri et Pauli BB., a. d. 1349.

E.: DF 272 375. Hátoldalán nagyméretű kerek pecsét lenyomata, hártvaszalagja, alatta *relatio domine regine per Johannem notarium magistri Stephani sigilli annularis* feljegyzés, 18. sz.-i kéz írással tárgymegjelölés.

Má.: ue. jelzet alatt. (18. sz.-i egyszerű Má.-ban.)

K.: –. (Az átírt oklevelet l. Anjou-oklt. XXIV. 220. szám.)

7. 1349. július 1. Buda

[I.] Lajos király (H) közli Miklós nádorral, a kunok bírójával: Palasthi Miklós fiai: János és Miklós elmondása szerint Hont m.-i Chepel örökölt birtokukat a dömösi prépost elfoglalva tartja. A király megparancsolja a nádornak, hogy a Hont m. számára tartandó generalis congregatio-n a fen-

tiekkel kapcsolatosan tudja meg az igazságot, majd tegyen róla írásos jelentést. D. Bude, 3. die p. fe. BB. Petri et Pauli ap., a. d. 1349.

Á.: Gilétfi Miklós nádor, 1349. július 10. DF 266 395.

K.: –

8. 1349. július 27. Temesvár

[I.] Lajos király (H) színe e. megjelenve Domokos mr. Machow-i bán a maga, valamint a néhai Nekche-i Demeter királyi tárnokmr., Domokos frater-e, Miklós, szintén Machow-i bán, továbbá Gyeletus ~ Gyletus fia Miklós mr. [I.] Károly királynak (H) tett hűséges szolgálataira hivatkozva, Nekche-i Demeter mr. leánya, e Gyeletus fia Miklós mr. özvegye, Klára, valamint Domokos mr. felesége, Margit és Erzsébet – utóbbiak mindketten Gyeletus fia Miklós mr. leányai – nevében kéri, hogy Miklós mr. özvegyének hitbérét és jegyajándékát, valamint az említett leányok leánynegyedét Miklós mr. birtokaiból birtokokban kaphassák meg. A király megfontolva a nevezettek hűséges szolgálatait – Gyeletus fia Miklós mr. [I.] Károly királynak a hűtlen oláh Bazarab elleni hadjáratában férfiasan küzdve elesett – különleges kegyként engedélyezi, hogy az említett úrhölgyek az őket hitbér, jegyajándék és leánynegyed címén megillető részeket Gyeletus fia Miklós mr. birtokaiból ne pénzben, hanem birtokban kaphassák meg, és azokat örök joggal birtokolhassák Gyletus fia Miklós mr. más rokonainak sérelme nélkül. A király a jelen oklevél visszahozatala esetén privilégium kiadását ígéri. D. in Themuswar, f. II. prox. p. fe. b. Jacobi ap., a. d. 1349.

Á.: I. Lajos király, 1351. február 27. DL 94 369.

K.: –

9. 1349. október 5. [Szász-]Sebes

[I.] Lajos király (H) értesíti a pécsi egyház kápt.-ját: Miklós fia Domokos mr. Kukwlleu-i várnagy a maga, testvérei, Lőrinc és Miklós, valamint rokonai, Gergely fia István, Kurnelius fia Beke, Péter fia Domokos és Martellus fia János nevében előadja, hogy Baranya m.-i Lews birtokuknak hj.-ra és határ-elkülönítésre van szüksége. A király megparancsolja, hogy a kápt. Filgewart-i András fia János v. Thampaz fia Demeter v. András fia László v. Lypua-i Benedek fia István királyi ember társaságában küldje ki tanúságtételre hites emberét, akinek jelenlétében a királyi ember szálljon ki a birtokra, a szomszédokat összehívva jelenlétükben végezzen hj.-t és határ-elkülönítést, majd iktassa azt az említett nemeseknek örök birtoklásra, az esetleges ellentmondókat pedig idézze a király jelenléte elé, aki min-

derről írásos jelentést kér. D. in Sebus in terra Transiluana, f. II. prox. an. oct. B. Mychaelis arch., a. d. 1349.

Á.: Pécsi kápt., 1350. január 26. > I. Lajos király, 1350. április 4. DF 261 954.

K.: –

10. 1349. október 16. Gyulafehérvár

[I.] Lajos király 1349. október 16-i, az erdélyi földön Gyulafehérváron (in terra Transsiluana in Alba Iule, in fe. B. Galli conf., a. d. 1349.) kiadott nyílt oklevele szerint a Győr m.-i, Vörös (Rufus) Deseu mr. özvegye Saagh faluja és a pannonhalmi (Sacer Mons Pannonie) Szt. Márton-hegy apátjának Kysfalu nevű faluja közötti királyi adományozás alá tartozónak mondott szántóföldet hűséges szolgálataikért Pál mr. deáknak (litteratus), Kálmán győri püspök egykori nevelőjének (informator), Woryw (dict.) Benedeknek és általuk frater-üknek, Gergelynek adományozza összes haszonvételeivel és tartozékaival örök birtoklásra új adomány (nove sue regie donationis titulo) címén, mások jogának sérelme nélkül.

Tá.: Szécsi Miklós országbíró, 1356. máj. 20. DF 207 227.

K.: –

11. 1349. november 11. Lippa

[I.] Lajos király (H) megfontolván a Lyppua-i polgárok és hospes-ek hűségét számukra azt a különleges kegyet adományozza, hogy a Morisium folyó mindkét partján lévő, hozzájuk tartozó erdőket – kivéve a király felügyelete alatt vadállatok számára fenntartott erdőt – szabadon használhatják. A király ezért összes hívének – kiváltképpen a mindenkori Solumus-i várnagynak és helyetteseinek – megparancsolja, hogy a fentiekől eltérően cselekedni kegyvesztés terhe mellett ne merészeljenek. D. in Lyppua, in fe. B. Martini conf., a. d. 1349.

E.: DL 90 751. Vízfoltos. Hátoldalán más egykorú kéz írásával tárgymegjelölés, nagyméretű rányomott pecsét körvonala, alatta *relatio Nicolai Kont* feljegyzés.

K.: –

12. 1349. november 28. Buda

[I.] Lajos király (H) értesíti Sarus m. c.-ét, alispánját és szb.-it: Boyur ~ Bayur-i Beke-t, valamint fiát, Lászlót és más fiait különleges királyi kegyből kiveszi a nevezettek joghatósága alól, ezért megparancsolja, hogy a nevezettek felett ne ítékezzenek, hanem ha ellenük valaki pert indít, azt a király színe e. kell lefolytatni. D. Bude, sabb. prox. an. fe. S. Andree ap., a. d. 1349.

Á.: Szepesi kápt., 1350. ápr. 17. DL 103 164.

K.: –